

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1117636/2

בבית הדין הרבני הגדול ירושלים
לפני כבוד הדיינים:

הרב הראשי לישראל הרב דוד ברוך לאו – נשיא, הרב אליעזר איגרא, הרב א' אהרן כץ

המערערת: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד הגר קליין)
נגד
המשיב: פלוני

הנדון: חיוב רטרואקטיבי במזונות ילדים – מה בין אם שזנה את ילדיה לפורע חוב חברו?

פסק דין

לפנינו ערעור על סעיף ב' בפסיקת בית הדין האזורי (שניתנה ביום כ' באדר א' התשע"ט – 25.2.2019) כדלהלן: "בנוגע לתביעת האישה לפסיקת מזונות עבר: התביעה נדחית".

פרטי המקרה

בי"ט בתמוז תשע"ו (25.7.2016) הגיש האב בקשה ליישוב סכסוך בבית הדין הרבני. בתאריך ט' באלול תשע"ו (12.9.2016) הגיש האב תביעה כרוכה לבית הדין, במסגרתה ביקש לקבוע לו חיוב מזונות לקטינים בסך 1,000 ש"ח.

בח' בתשרי תשע"ז (10.10.2016) הגישה האם לבית המשפט תובענה למשמורת ילדים ומזונות בטענה שהאב הגיש את תביעתו לבית הדין לאחר המועד. לאחר מתן החלטת סמכות מבית המשפט המפנה אותה לבית הדין הגישה האם תביעה למשמורת ומזונות ילדים בבית הדין הרבני בתאריך א' באדר תשע"ז (27.2.2017) ובה ביקשה דמי מזונות לקטינים שלא שילם האב מאז פתיחת הבקשה ליישוב סכסוך.

פסק דינו של בית הדין האזורי

בית הדין האזורי קבע בפסק דינו המובא לעיל כי תביעת המזונות נדחית, ואלה דברי בית הדין קמא:

בנוגע לתביעת מזונות הקטינים

באת כוח האם תובעת שהאב ישלם מזונות הקטינים מיום כ"ז בתמוז תשע"ו (2.8.16) ועד ליום ז' בתמוז תשע"ז (1.7.17) היות שהאב לא שילם מזונות.

האב טען שאין לחייבו במזונות עקב כך שחלק מהזמן המדובר (כחודשיים וחצי) סירבה האם להראות לו את הקטינים. שאר טענות הצדדים מופיעות בפרוטוקול הדיון.

בית הדין מבהיר:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לשאלת בית הדין את האם כיצד פרנסה את הקטינים בהעדר תשלום מצד האב ענתה האם שהוריה סייעו לה.

יש לברר במקום שעמד אחר ופרנס הקטינים אם יש מקום לחייב את האב.

בדין מזונות אישה שלווה או "עמד אחד מדעת עצמו וזנה" – אם הבעל חייב לשלם לו. פסק בשולחן ערוך (אבן העזר סימן ע סעיף ח):

הלך בעלה, ולוהה ואכלה, חייב לשלם [...] עמד אחד מדעת עצמו וזנה משלו – אין הבעל חייב לשלם לו, והרי זה איבד מעותיו. הגה: ואין חילוק בין אביה לאחר שפרנסה.

בחלקת מחוקק ובבית שמואל שם מבואר "לווהה" – פירושו דווקא בעדים, דבלא עדים יכול הבעל לומר שאינו מאמינה שלווהה.

וב"עמד אחד מדעת עצמו וזנה משלו" דאין הבעל חייב לשלם לו כתב הבית שמואל (ס"ק כה): "ואין חילוק בין אם זנה אותה סתם ובין אם זנה אותה 'לשם מזונות הבעל'. לא כהרשב"א."

וכתב (בס"ק נו) בטעם הדבר:

ולא דמי ליורד לשדה של חבירו שלא ברשות דצריך לשלם, שאני התם דבא תועלת לחברו, אבל כאן לא בא לו שום תועלת אלא מסלק לו נזק.

משכך הוא הדין והוא הטעם במקום שהוריה של האם עמדו ופרנסו את הקטנים: אין לחייב את האב בתשלום למפרע היות שלא באה לו שום תועלת אלא סילוק נזק. ומשכך אין ביד בית הדין לחייב את האב ותביעת האם נדחית. ועיין שם באבני מילואים והיות שהדבר אינו מוסכם יכול הבעל לטעון 'קיים לי'.

עד כאן דברי בית הדין האזורי.

דיון

אומנם דברי בית הדין נפלאו עד מאוד:

האם בנידון דין פרנס אחר (אבי האם) את הילדים או שהאם פרנסה אותם?

ראשית, מצד הצגת העובדות: בית הדין מציב את השאלה שנשאלה האישה – כיצד פרנסה את הילדים בהעדר תשלום מצד האב, ולאחר הבאת תשובתה שבה אמרה שהוריה סייעו לה, פותח בית הדין בדיון "ויש לברר במקום שעמד אחר ופרנס הקטינים אם יש מקום לחייב את האב" ומביא את דברי השולחן ערוך: "עמד אחד מדעת עצמו וזנה משלו – אין הבעל חייב לשלם לו, והרי זה איבד מעותיו. הגה: ואין חילוק בין אביה לאחר שפרנסה."

אלא שעובדתית לא מדובר כאן במקרה ש"עמד – אביה – מדעת עצמו" ופרנס את הקטינים, אלא במקרה שהילדים המשיכו לגור עם האם והאם פרנסה אותם ונעזרה לפרנסת ביתה בהוריה. האם לא השיבה לשאלת בית הדין שהוריה פרנסו אותם, אלא: בית הדין שאל איך היא השיגה כסף לפרנסם והיא השיבה שהוריה עזרו לה בפרנסת הבית. משום כך לא מדובר במקרה כשל חנן וחכמים (שנחלקו בו בכתובות קז ע"ב והלכה כחנן ש"איבד את מעותיו") שבו אדם אחר שילם את חוב האב, אלא מדובר שהאם, שהילדים אצלה, פרנסה אותם.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ההבדל (שעקרונית מודה בו בית דין קמא) בין אחר המפרנס שייתכן שנחשב כנותן מתנה לאם המפרנסת את הילדים שהיא כלווה ואוכלת

יודגש שגם בית הדין קמא לא נתכוון שהאם המפרנסת את ילדיה היא כאחד מהשוק המפרנס את הילדים במקום אביהם, שהרי אם זו הייתה כוונתו לא היה צורך לשאול מהיכן השיגה את הכסף לפרנס את הילדים, ובהכרח שבית הדין מסכים שהאם אינה נחשבת כאדם זר אלא היא נחשבת כתובעת את המזונות של הילדים בשמם.

חילוק גדול יש בזה, שהרי כבר נתבאר בספרי משכיל לדוד (חלק ב סימן כו) שהשולחן ערוך פסק כר"ף (כתובות סג ע"א מדפיו) והרא"ש (שם פרק יג סימן ה) שיש חילוק בין עמד מעצמו ופרנס לבין האישה שלווה ואכלה, והיינו שכאשר אדם אחר – ואפילו אביה – מאכיל אותה במקום הבעל כדי לקיים את חיוב הבעל, אז הבעל אינו חייב לשלם, אבל כשהאישה דאגה לעצמה לאוכל עד שתתבע את בעלה – אין זה פוטר את הבעל מחיובו.

ומה שנחלקו הר"ן והרשב"א שם (הובאו דבריו בר"ן על הרי"ף כתובות סג ע"א), ורמזם הבית שמואל (בס"ק כה), הוא באדם שפרנס את האישה בסתם, שכתב הרשב"א (שם): "לפי שכל המפרנס סתם אינו מפרנס בתורת מתנה אלא בתורת הלואה והוא לא כלותה ואכלה." וביארנו (במשכיל לדוד שם) שלדעת הרשב"א כשמלווה לאישה מעות הרי זה נחשב שהיא דאגה למזונות וזהו הדין של "לוותה ואכלה", אבל אם היה מתכוון לתת מתנה אז אין הבעל חייב לשלם לאישה כי יכול לומר שהמפרנס קיים במקומו את חיובו, ולמפרנס אין טענה כלפי הבעל כי אין לו דין 'יורד' ו'מהנה' שהוא 'מבריח ארי'.

ולדעת הר"ן שם גם כשנותן בתורת הלואה כוונתו לתת אותה לבעל ולא לאישה, וכך כתב שם:

מיהו סתמא אדעתא דבעל נחת ולא אדעתא דידה, שכבר הוא יודע שאין לאשה זו נכסים שיהא נפרע אלא מבעלה, ולא מסיק אדעתיה נמי שתתחייב היא בהן כדי שתוכל לגבות מבעלה ולהגבותו.

אבל גם הר"ן מסכים שכל שהאישה היא הדואגת למזונות, כגון שהיא לווה ואוכלת, הרי שחיוב הבעל קיים ועומד והאישה יכולה לגבות מבעלה גם אחר זמן, אלא שלדעת הר"ן הנותן בסתם אינו נותן על דעת האישה כי המלווה יודע שאין לה נכסים. נמצא שאין חולק על שכשהאישה דאגה למזונות הרי שהאישה עצמה יכולה לתבוע מבעלה את חובו אליה, וזהו הדין של לוותה ואכלה המוסכם על הכול, שבעלה חייב לשלם לה.

מעתה, הוא הדין גם כלפי חוב מזונות ילדיה: אם היא שדאגה להם למזונות אין חילוק היאך השיגה את המזונות ומי נתן לה.

הבאתי שם שיש שחילקו חילוק אחר בין שני המקרים, והיינו שכל דין 'חנן וחכמים' הוא כפשטות לשון הרי"ף והרא"ש כלפי השאלה אם אותו אדם שזן את האישה יכול לתבוע מן הבעל או שיש לו דין 'מבריח ארי', אבל אם האישה תובעת את בעלה הרי שבוודאי חייב לשלם. ובוזה שלא שילם את חיובו היאך ייפטר ממנו? לדעה זו גם כשנתן אביה מתנה לה בסתם לא נתכוון לקיים את חיוב הבעל ונשאר חיוב הבעל במקומו. וכן הובא באוצר הפוסקים (סימן ע"ס"ק מח אות יח, עמוד 74) בשם ספר מטה לחם:

דאם פירנסה אביה דרך מתנה לה ולא על דעת להשתלם, נמצא דלא כיון אביה לפרוע חוב הבעל כדי שעל ידי זה יפטר הבעל ממה שתובעתו האשה. אם כן חיוב הבעל במקומו עומד, כמו בפסק לזון בת אשתו חמש שנים ונשאת הבת אחר כך, דנמצא דכבר בא לה עכשיו חיוב המזונות מבעלה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ואפילו הכי לא נפטר המתחייב הראשון וזה זנה וזה נותן לה דמי מזונות. והדבר מפורש בטור לקמן (סימן עא) בשם הר"מ, שכתב דאפילו יש להם (לבנים) נכסים שנפלו להם מבית אבי אמם – כיון דתקנת חכמים היא זכו במזונותיהם. והביאו הרא"ש (פרק ד דכתובות סימן יד), ושם כתב "דומיא דמזונות האשה". הרי בהדיא דפשיטא ליה דבמזונות האשה עצמה – הגם דיש לה ממון להתפרנס אפילו הכי איתא לחיובו של הבעל וכו', ומינה דהיכא דלא חזינן דדעת האב היה על מנת לפרוע כי אם מתנה לדידה דוקא, תוכל היא לתבוע מהבעל וכו'.

דעתו ברורה היא שכל שהיא תובעתו לאחר זמן ולא מחלה הרי חיובו כלפיה קיים ואינו נפטר בזה שלא שילם גם אם בינתיים פרנסה את עצמה או אביה פרנס אותה.

גם לפי הסבר זה: ילדים התובעים מזונותיהם מאביהם גם אם אכלו בינתיים משל אחרים לא מתבטל חובו אליהם, ותביעת האם בזה אינה כתיבעת אדם זר שפרנס ילדי האיש, אלא האם כשהיא תובעת את המזונות – הרי זה בשם ילדיה. ואם הילדים תבעו מאביהם את חיובו, איך ייפטר מחיובו בשל סירובו לשלם?

מכל מקום לשני הפירושים אם האם זנה את הילדים הרי שזכותה לדרוש מן הבעל את חובו.

אם המפרנסת או אפוטרופוס המפרנס יכולים לגבות מהאב גם משום שהם כמפרנסים בהוראת בית דין ועל דעת לגבות מהאב

נוסיף עוד: גם לו יהיבנא לך ובית הדין היה חושבה כאדם אחר המפרנס את הילדים, אף על פי כן עיין בשו"ת מהרש"ם (חלק ב סימן רלו) האומר כי אישה המפרנסת את בנה אין בזה דין פורע חוב חברו גם אם לא תבעה מתחילה. ומדוע? משום שרק כאשר אדם זר עומד ומפרנס את האישה בסתם, נחלקו אם נתכוון לתת לה מתנה או לפרוע את חוב הבעל שחייב לזונה, ובזה יכול הבעל לומר 'קים לי'. אך כאשר האישה שהיא האפוטרופוס על הילדים – ועיין בהרחבה בפד"ר (חלק ב עמוד 168) מה שכתב הגרי"ש אלישיב בעניין – אם היא תבעה מאביהם לקיים את חיובו לפרנסם, לא גרע דינה מאחר שאמרו לו בית הדין לפרנס ולגבות מהבעל, שמבואר באבן העזר (סימן ע סעיף ח) שיכול אחר כך לגבות מהבעל. ועיין בדבריו בפד"ר שם (חלק ב עמוד 162) במסקנות:

א. (א) אשה התובעת מזונות מבעלה אין פוסקין לה מזונות למפרע רק מיום התביעה. (ב) אולם אשה שנתגרשה מבעלה זכאית לתבוע מן האב מזונות ילדיו גם עבור תקופת העבר.

ב. (א) הזן את ילדיו הקטנים של חברו מבלי שנדרש לכך הרי הוא כפורע חוב של חברו שלא מדעתו שהניח מעותיו על קרן הצבי. (ב) אולם אם שזנה את ילדיה הקטנים היא זכאית לתבוע מהאב שישלם לה מה שהוציאה על ילדיו.

כשהצדדים כבר התנהלו בבי. הדין בסוגיית המזונות ודאי שדעת וכוונת שניהם שהאם תזון והאב יפרע לה כפסיקת בית הדין

יתרה מזו, גם ללא כל הטעמים האלה: במקרה דנן – מאחר שכבר לפני כן תבעה ממנו את מזונות הילדים, והם ממתנינים להחלטת בית דין, וגם הוא עצמו הצהיר שרוצה שיפסקו שיעור חיובו – ממילא לא שייך לדון כאן דין 'פורע חוב חברו' או 'יורד לשדה חברו שלא ברשות', שהרי היה ברור מתחילה שהילדים יגדלו אצלה, היא תיתן להם מזונות והוא ישלם לה כפי שיפסקו בית הדין, ואין כאן טענת 'מבריא ארי' כלל ולא פורע חוב חברו כשהתביעה קיימת

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

וישנה הסכמת הבעל על כך ורק גובה הסכום עתיד להתברר בבית דין, ממילא ברור שניתן לפסוק חיוב עליו מלכתחילה.

פסק דין

אשר על כן הערעור מתקבל.

חיוב המזונות של האב על פי גובה המזונות שקבע בית הדין האזורי יחול גם על התקופה שמיום כ"ז בתמוז תשע"ו (2.8.16) ועד ליום ז' בתמוז תשע"ז (1.7.17).

בשולי פסק הדין ולא בשולי הדברים: במהלך הדיון ומכתבי האב עולה תמונה של התרחקות האב מילדיו. ובית הדין פונה להורים – ובעיקר לאב – לעשות כל מאמץ לחיזוק הקשר עם ילדיו, ולא לקחת את ההתרחקות להקצנה וכניסיון להשגת רווחים כלכליים.

הרב דוד ברוך לאו – נשיא

מצטרפים.

הרב א' אהרן כץ

הרב אליעזר איגרא

נפסק כאמור.

ניתן ביום י"ב בתמוז התשע"ט (15.7.2019).

הרב א' אהרן כץ

הרב אליעזר איגרא

הרב דוד ברוך לאו – נשיא

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה